

3

Zakotvení SP

Solidarita/koncept bližního, lidská práva, inkluze, sociální spravedlnost – sociální vyváženost, kvalita života, sociální fungování, lidská důstojnost, teorie, přístup, metody a techniky

- ☞ Teorie – většinou míníme vědeckou konstrukci, vědecký konstrukt
- ☞ V současnosti – rovnítko mezi teorií a vědeckým, posláním, odstup od kritického a hloubavého tázání po hodnotě a významu vědy v kontextu politiky, chápání, konečnosti a smrtelnosti

Pojem teorie

- ☞ Theoria je nepostradatelná pro každého, kdo hledá moudrost, štěstí a dobrý život ve sféře praxis (starobylý řecký výraz)
- ☞ Teorie se vztahuje ke každodennímu životu
- ☞ V moderní době se objevují tendence rovnosti mezi teorií a vědeckým poznáním
- ☞ Zanedbávání teorie v původním významu znepokojuje řadu filozofů (Husserl)

Vztahy mezi teoriemi - příklady

- ❧ Sociální, politická a právní teorie
- ❧ Sociální myšlení má hodnotu, když do popředí zájmu klade politické otázky (Arendtová)
- ❧ Člověk je od přírody politický tvor (Aristoteles)
 - ❧ Občané, kteří neměli zájem o politické dění - označovali Řekové jako idiotés
- ❧ Sociální teorie není ničím pokud se nevztahuje k politice (který systém vlády podporuje svobodu, spravedlnost a rovnost....atd.)
 - ❧ Sociální teorie a psychologie
- ❧ Sociální teorie a humanitní vědy - antropologie, filozofie,...)

Teorie je uvažování o
místě a funkci vědy
v lidské existenci

Názory filozofů

☞ Husserl

Věda se musí vrátit
k původním
zdrojům a
významům pro
každodenní život
v přirozeném
světě.

☞ Arendtová

Teorie mají morální a
politickou
odpovědnost s
ohledem na křehkost
pozemských zdrojů a
smrtelnost lidského
žití

Provázanost mezi teorií, metodologií a praxí

- ❧ Výzkum nelze skládat pouze z teorií, postrádal by vztah ke skutečnému světu, kdyby se skládal pouze ze sběru dat, postrádal by řád a smysl
- ❧ Teorie dat jsou prázdné, data bez teorií postrádají smysl (Kant, 1781)
- ❧ Sociální teorie vyvěrá z každodenního života, rozhovorů, interakcí a diskusí
- ❧ Každý obyčejný člověk je v podstatě teoretik, každý člověk je filozof (Gramsci, 1926)

Význam teorií pro sociálního pracovníka (Turner 1979)

- ⌘ Vysvětlovat jevy a předvídat je
 - ⌘ Srovnávat případy a situace
- ⌘ Vysvětlovat vlastní profesní činnosti jiným lidem a dávat prostor pro jejich přezkoumávání
- ⌘ Opravovat teorii nebo upravovat vlastní jednání, které je s teorií v rozporu
 - ⌘ Zvýšit pocit sebejistoty pracovníka
- ⌘ Porovnávat explikační sílu a užitečnost teorií mezi sebou

**Sociální práce se tedy vyznačuje
schopností integrovat,
využívat a modifikovat
různorodé poznatky ve snaze
pomáhat lidem při obnově
jejich sociálního fungování.**

...existuje však i stanovisko

- ☞ ...znalost teorií a specifických postupů nemusí být v SP podstatná
- ☞ Odbornost a formace srdce (dokumenty současné katolické církve – Křišťan, Musil)
- ☞ Lze předpokládat, že i řada schopných pomáhajících mají nějakou teorii i východiska – maskované praxí
- ☞ Šíře záběru přináší výhodu...

*Význam teorií
v sociální práci*

**Teoretické zázemí
usnadňuje praxi**

*Sociální pracovník musí jednat na
základě kompaktního teoretického
rámce*

**Část teorie čerpá z jiných vědních
oborů**

Typy teorií

(podle Fookové, 1993)

- ∞ *Obecná – zaměřena na politické, ekonomické a sociální struktury společnosti*
- ∞ *Praktické – metody a způsoby práce, efektivita působení*
- ∞ *Specifické – návody na uplatnění specifických zkušeností a znalostí v praxi*

Podle Sibeona, 1990

Teorie formální

- ❑ Psaná a respektovaná mezi členy profesní a akademické komunity

Teorie neformální

- ❑ Soubor znalostí, hodnot a zkušeností z praxe

Teorie o sociální práci, sociální práce a teorie klientova světla

Výzkumy aplikace teorií sociální práce v praxi

- ☞ Má být teorie sociální práce vědecká nebo praktická?
- ☞ Není těch teorií příliš mnoho (víc než sto, některé protichůdné, atd.)?
- ☞ Jsou vůbec využitelné (často jsou vypůjčené z jiných oborů, problém s aplikací)?

Zacházení s teorií v praxi

(výzkum mezi studenty, Barbourová, 1984)

- ☞ Obecné povědomí (nedokázali zařadit, matné povědomí, neznalost zdrojů)
- ☞ Pragmatický přístup (fragmenty teorií, které považují za důležité)
- ☞ Osobní styl aplikace teorie (pouze takovou, která je jim blízká)

Zacházení s teorií v praxi

—(výzkum mezi pracovníky, Harrison, 1991)—

- ❧ **Konvenční model** (problémová situace klienta je srovnávána pracovníkem s funkcí instituce, zkušeností a precedentem)
- ❧ **Aplikace strukturální teorie** (problémová situace je vnímána s kontextu sociální sítě nebo komunity, pracovníci akceptují spíše sociální než psychologické souvislosti)
- ❧ **Heuristický model** (pracovní hledá různé zdroje informací, vnímání v různých souvislostech)

Posouzení a volba teorie

- ❧ Sociální pracovníci mají k dispozici velký počet teorií
- ❧ Málo teorií pojímá situace klienta komplexně
- ❧ Potřeba využívat větší množství teoretických znalostí
- ❧ Eklektický přístup - snaha využívat více teoretických modelů současně
- ❧ Někteří autoři se stavějí za důsledné uplatňování jednoho modelu

Eklektický přístup

- ☞ Klient by měl mít možnost těžit ze všech dostupných poznatků
- ☞ Empirické zkušenosti z praxe jsou validní a měly by teorii modifikovat
- ☞ Teorie pokrývají různé úrovně a oblasti
- ☞ Řada aspektů je shodná (například zahájení a ukončení práce s klientem)
- ☞ Lidské bytosti jsou mnohostranné

Úvaha

- ☞ Teorie není v sociální práci nadbytečným luxusem. Vzhledem k stále narůstajícím problémům ve společnosti, je čím dál důležitější, **aby problém klienta posuzoval odborník z různých úhlů a perspektiv.**
- ☞ Příkladem mohou být nejrůznější oblasti, například týrané děti, jejichž situaci nedokáže sociální pracovník zhodnotit, poněvadž nemá odvahu podat návrh na předběžné opatření, vzhledem k tomu, že si není vědom ani právních, ani morálních imperativů situace a neumí určit svou pozici vzhledem k rodině, dítěti a společnosti.
- ☞ Stejně příklady můžeme hledat v oblastech práce se seniory a v dalších.

Přehled vybraných teorií

Humanistické a existenciální teorie

Úkolem sociálního pracovníka v takto orientované sociální práci je pomáhat lidem

- ∞ **V reflexi sebe samých**
- ∞ **V odhalování významů, které pro ně prožívaná situace může mít**
- ∞ **V pochopení, jak tato jejich interpretace světa a zkušeností na ně zpětně působí**

Humanismus

v sociální práci

Přístup orientovaný na klienta

- ☞ Nejvýznamnějším autorem je Carl R. Rogers, který ovlivnil sociální práci.
- ☞ Vliv je ovšem nepřímý a působí zejména tam, kde se součástí pomoci stalo poradenství.
 - ☞ Člověk je chápán jako osobnost
- ☞ **Má právo na svoji důstojnost a rozvoj, jeho podstata je přirozeně dobrá, zaslouží si respekt**
- ☞ Člověk je schopen uvědomit si vlastní hodnoty
 - ☞ Člověk je schopen uspořádat a hodnotit své pocity, myšlenky a chování
 - ☞ **Člověk je schopen se sám rozvíjet**
 - ☞ Člověk je schopen konstruktivní změny

K humanistické tradici sociální práce patří i řada humanistických a terapeutických škol, které mají společné rysy:

- ❧ Pro sebeporozumění jsou podstatné vztahy k druhým lidem**
- ❧ Strach pramení ze ztráty druhých a z osamění**
- ❧ Pocity viny vznikají, když člověk není schopen kreativity**
- ❧ Svoboda a odpovědnost jsou klíčové charakteristiky lidského bytí**

Existenciální teorie

(Giddens, Krill, Thomson,
Burr...Frankl, Maye, Perls)

- ❧ Sociální pracovníci jsou stále častěji nuceni reagovat na existenciální potřeby klientů
- ❧ Proměna identity nutí k hledání odpovědí na otázky, *kdo jsem, jaké mám cíle, jakou práci si mám zvolit, jaké hodnoty mám vyznávat?*
- ❧ Pro ET je zásadní pojem svobody a odpovědnosti člověka
- ❧ Svoboda je žádoucí, ale může být i obtížná
- ❧ Další pojmy - utrpení, hledání identity, smyslu, života, vyvažování protikladů, hodnoty...

- ✧ ET mají blízko k sociálnímu konstruktivismu, kdy sociální pracovník pomáhá klientům odhalovat nebo konstruovat možné významy jejich zkušeností, vede je k zážitku odpovědnosti za vlastní interpretaci situace i za vlastní jednání (Burr, 1999)
- ✧ ET zdůrazňují hodnotu klienta a sociální pracovník není expertem, ale partnerem.
- ✧ Pracovník podporuje klienta v sebereflexi, pomáhá odhalovat problém, posiluje porozumění a podporuje schopnost svobodného rozhodnutí

Využití existenciální teorie v praxi

- ☞ Posouzení klientovy situace
- ☞ Schopnost formulovat a následovat subjektivně hodnotné cíle
- ☞ Zaměřit se na volné kapacity klienta
- ☞ Povzbouzet k motivaci a jeho vůli ke smyslu
- ☞ Základním nástrojem je rozhovor vytvářející prostor pro setkání dvou rovnocenných bytostí, sdílení tíhy života a souputníci při překonávání

Existenciálně laděná sociální práce je primárně orientovaná na individuální práci s klientem, ale...

předpokládá se, že sociální pracovník chápe problém svých klientů ve společenské a politické souvislosti, ale nesnaží se o politickou změnu.

Sociálněpsychologické a komunikační modely

- ☞ Tento model formulovali Breakwel a Rosety, na toto pojetí měla vliv zejména teorie rolí, etiketizační teorie a další oblasti sociální psychologie.
- ☞ Klade se v něm důraz na to, jak se mezi lidmi vytvářejí vztahy a jak jsou vztahy modifikovány v rozmanitých sociálních situacích.
- ☞ Jsou probírány otázky identity, stigmatizace, skupinového chování, teritoriality, sociální a osobnostní změny.
- ☞ Tyto modely mají styčné plochy s Rogersovým pojetím práce s klientem, zážitkovými technikami a výcvikem sociálních mikrodovedností.

Sociální konstruktivismus

- ❧ Jedna z teorií poznání
- ❧ **Veškeré poznání je utvářeno v sociálních interakcích** (Berger, Luckman)
- ❧ Jakákoliv komunikace s lidmi v konkrétním společenském kontextu
- ❧ Partnerský vztah mezi sociálním pracovníkem a klientem
- ❧ Pracovník musí reflektovat vlastní předpoklady a hodnoty
- ❧ Podporovat klienty při hledání a definování vlastních hodnot
- ❧ Téma sociální spravedlnosti
- ❧ Různorodé příčiny obtíží klientů mají různorodé možnosti řešení
- ❧ Důraz na opětovné přezkoumávání hypotéz a závěrů
- ❧ Důraz na aktivní participaci klientů a všech dalších aktérů životní situace
- ❧ Osvojení hloubkové znalosti o klientovi a jeho situaci

- ❧ V sociální práci se vyskytují dva protiklady – **centrální je klinická praxe s klientem nebo sociální reforma (?)**
- ❧ SK zahrnuje oba rozměry, upozorňují na to, že důraz na sociální reformu je pracovníky často zanedbáván
- ❧ **Důsledkem znejasnění identity SP a snížení její legitimacy ve společnosti (příklady...)**
- ❧ Cílem SK je rozvoj životních podmínek pro zkvalitnění života klientů – prostřednictvím sociální interakce

Fenomenologický přístup

- ☞ SP se opírá o zkušenost člověk v rámci jeho přirozeného světa – svět obecné základní zkušenosti, přes různá poznání až po Habermasův „systém“ odcizených institucí až ke „globální vesnici“ žurnalistů, kdy k nám vstupují informace z celého světa
- ☞ Fenomenologie jako reakce na skutečnost, že pozitivistická věda nedá odpověď na otázky na nejpálčivější otázky společnosti (par. Husserl, 1972)
- ☞ Kořeny fenomenologie a inspirace fenomenologií – Schopenhauer, Nietzsche, Sartre, Heidegger....)
- ☞ **Důraz na vnímání a poznávání**
- ☞ V české tradici Patočka – reflexe jako součást praxe

☞ **Konstituování našeho lidského přirozeného světa**

☞ **Každodenní zkušenost**

☞ **Já a druzí**

Základní pohyby lidského života (Patočka)

Dimenze minulosti – pohyb zakotvení, zakořenění, přítomnost, vlastní sebepochopení, podstatným živlem je budoucnost (směřování za horizont vlastní existence)

Pojmy

Komunikace – artikulace smyslu, domov, ty-já-společné okolí, potřeby

Fenomenologie v sociální práci

- ❧ Význam filozofické koncepce podle Husserla (vnímání a poznávání)
- ❧ Východisko pro výzkum
- ❧ Jak lidé anticipují náročné situace, jak je vnímají, jak jim přizpůsobují své strategie chování a jak je psychicky zpracovávají
- ❧ Ztráty, rozhody, traumata z agrese aj, přechod mezi vývojovým obdobím, situace nezaměstnaných, chudoba, vyloučení....
- ❧ Výzkum se může zabývat fenomény, které podporují vývoj člověka - rodinné vazby, spiritualita, kreativita...nebo naopak rasismus, týrání...nebo proces pomáhání

Strukturálně funkcionalistické teorie

- ❧ Autoři Merton a Parsons
- ❧ Základním metodologickým předpoklad je, že sociální jednání nemá být vysvětlováno bezprostředním významem, který má pro jednotlivé aktéry, ale spíše v rámci širší skupiny
- ❧ Společnost jako systém vzájemně závislých funkcí
- ❧ Parsons - čtyři dílčí systémy - behaviorální, psychický, kulturní a sociální...sociální jako jeden ze systémů

Analýza každého systému jednání vychází ze čtyř hlavních funkcí AGIL schéma podle Parsona

- ∞ A - Adaptační funkce - vztah mezi systémem a jeho okolím
- ∞ G - funkce realizace kolektivních cílů (goal attainment)
- ∞ I - integrační funkce
- ∞ L - latentní funkce (udržovací, zachování struktury)

Strukturálně-funkcionalistické teorie předpokládají konsenzuální model společnosti, společnost jako prostor pro sdílené hodnoty a role přijaté při socializaci

- ✎ V českých zemích velký význam pro SP. Jsou dominantní teorií; ovšem ne každý člen společnosti je schopen dostát svých „závazků“ vlivem vlastní problematické situace, jedná se o členy mnoha skupin SP.
- ✎ Tato teorie přináší koncept sociálního fungování, ucelený pohled na klienta, na jedné straně lidské zvládnání situace a na druhé požadavky prostředí. Aby se mohly stát součástí celistvého systému musí být propojeny sociální interakcí (Bartletová, 1970)

Nejdůležitější pojem – sociální fungování

- ☞ Lidé a prostředí – interakce
- ☞ Pro prostředí – požadavky – reakce jedince
- ☞ Možné narušení rovnováhy
 - ☞ Míra zvládnání problému
- ☞ Příčina problémů nebo jejich nezvládnání
 - ☞ Intervence sociálního pracovníka

- ❧ Pro českou SP – vztah mezi prostředím a člověkem
- ❧ Přizpůsobení se klienta nárokům prostředí
- ❧ Nový pohled – nepřiměřenost požadavků prostředí vůči klientovi (Navrátil, Musil, 2007)
- ❧ Patrný posun od tyranie očekávání po uznání klientova pohledu jako něčeho hodnotného.
- ❧ Sociální fungování spjato s racionálním pohledem na společnost

Systemová teorie

- ∞ Zkoumané jevy jsou chápány celistvě ve vnitřních a vnějších souvislostech
- ∞ Systém jako celek, seskupení a sjednocení
- ∞ (Ve společnosti odpradávná, rozvoj v teoriích od 18. století, autoři Durkheim, Parsons, Luhmann...obecnou teorii Bertalanffy)
- ∞ ...systemová teorie koncept vhodný pro zdůvodnění a analýzu rozporuplného vývoje v sociálním sektoru a slouží pro určení funkcí sociální práce (Holstein – Brinkmana (2001))

Sociální systémy

☞ Rodina, škola, obec, skupina, organizace, komunita, názor, celý svět...

☞ Mikrosystémy a makrosystémy

Typy prostředí, které tvoří kontexty sociální situace klienta

- 1. Sociální - individuální, skupinová, úroveň rodiny, komunity, třídy, kultura**
- 2. Fyzické prostředí - klima a prostředí, kde žijeme**
- 3. Časové prostředí - prostor a čas**
- 4. Mezilidské a spirituální prostředí - způsoby a příležitosti, jak zajistit smysl života**

Přínos SS pro profesi SP

- ☞ Pro praxi SP – prostředí jako kombinace lidí a jejich interakcí a transakcí v prostoru.
- ☞ Efektivní posouzení situace klienta a intervence SP – dynamika a změny v sociálním prostředí klienta.

Podle Paynové (1994)

- 1. Poskytla základ pro jednotnou SP**
- 2. Teorie vstupující do metod, např. případová práce, práce se skupinou, komunitní práce.**
- 3. Teorie významně propojila různé akademické disciplíny (sociologii, psychologii, sociální politiku...)**

Lidem mohou pomoci tři druhy systémů (Pincus, Mihanová)

- ∞ **Neformální nebo přirozené systémy pomoci; rodina, přátelé, sousedé, spolupracovníci**
- ∞ **Formální; členské spolky, asociace podporující zájmy členů**
- ∞ **Společenské; školy, nemocnice, programy sociálního zabezpečení atd.**

Jak může SP tento přístup v praxi využít (Chytil, 2002)

- ❧ Sociální pracovní má k dispozici schéma, které může použít při analýze snah o změnu
- ❧ Pomáhá určit úkoly, kterých musí být dosaženo
- ❧ Systémový přístup znamená, že lidé, kteří žádají o pomoc, nemusí být cíli zásahu
- ❧ Sociální pracovník musí respektovat to, že musí vybudovat vztahy nejen s klienty, ale i s dalšími lidmi

- ❧ Systémový přístup má také slabé stránky, nabízí vhled, ale není schopný předepsat, co s tím
- ❧ Používá odosobněného jazyka (entropie, ekvifinalita...myšlenky jsou důležité, ale problémem je mechanická konotace
- ❧ Systémová teorie se v poslední době propojuje s ekologií, s ekologickými koncepcemi v SP
- ❧ Ekosystémové perspektivy

Teorie rolí

- ❧ Role mohou být připsané, získané, vnucené
- ❧ *Konflikt mezi rolemi*
- ❧ *Konflikt rolových očekávání*
- ❧ *Dvojznačnost role*
- ❧ *Já-role konflikt*

Etiketizační teorie

- ❧ Proces utváření rolí prostřednictvím sociálního očekávání a etiketizací

Komunikační teorie

- ❧ Je hojně užívána v rámci rodinné terapie, poskytuje vhodný pojmový rámec pro rozbor vztahů mezi sociálním pracovníkem a klientem, zejména při supervizi

Systemický přístup

Jeden z hlavních trendů
v humanitních vědách.

**Nabízí ucelený pohled na člověka a
společnost, která nabízí nové možnosti,
jak zacházet se sociálními a psychosociálními
jevy v éře,
která je charakterizována jako postmoderní.**

- ☞ Každý člověk je plně zodpovědný za to, jaký svět vytváří a nabízí ostatním ke sdílení
- ☞ Každý člověk potřebuje ostatní lidi pro upevnění svého vlastního světa
- ☞ Nelze-li se již opřít o objektivní realitu jako zdroj jistoty a toho co nás vede ke správnému výkladu událostí a jevů, objevuje se naléhavá **potřeba přísné a přesné reflexe našeho vlastního jednání**

Pro sociálního pracovníka je velmi často důležité, aby zprostředkoval dohodu mezi velmi různými představami klientů zúčastněných v nějaké obtížné situaci.

- ❧ Jaká je míra pracovního osobní angažovanosti v případě?
- ❧ Jaká je pracovníkova vstupní pozice, co klienti od něho očekávají?
- ❧ Jaký je kontext nebo širší souvislosti případu?
- ❧ Rozlišení, kdo je cílovou osobou neboli příjemcem služeb?

Prvotním úkolem je posouzení dané situace

Na základě posouzení se nabízí tyto postupy

- Nabízení spolupráce
- Přebírání starostí

Kognitivně-behaviorální teorie

☞ Zaměřuje se na konkrétní chování jednotlivce v kontextu jeho prostředí.

☞ Nezabývá se vnitřními motivy chování, jež je podněcováno vlivy prostředí.

☞ Cílem behaviorální terapie je změna chování, které brání klientovy v úspěšném a samostatném fungování.

☞ Snížení intenzity, frekvence nebo trvání takového chování, které působí klientovi či jiným lidem potíže

☞ Vytvoření nových dovedností

☞ Zvýšení intenzity, frekvence nebo trvání takového chování klienta, jehož absence nebo nedostatečnost působí klientovi či jiným lidem potíže

Centrálním pojmem behaviorální teorie je učení

☞ Rolí sociálního pracovníka je umožnit klientovi získat žádoucí zkušenosti a vytvořit bezpečné prostředí pro nacvičení potřebných dovedností

Zásady:

- ☞ Orientace na chování
- ☞ Orientace na řešení
- ☞ Pozitivní orientace
- ☞ Krok za krokem
- ☞ Flexibilita
- ☞ Orientace na budoucnost

Přístup orientovaný na úkoly

- ❧ Vznikl jako jeden z mála přímo v rámci sociální práce.
- ❧ Tento přístup se snaží poskytnout systematický rámec pro zvládání různých praktických problémů.
- ❧ Jeho efektivita spočívá v myšlence, že malý úspěch rozvíjí sebedůvěru a sebeúctu a že se lidé více angažují v úkolech, které si sami zvolili.
- ❧ Sociální pracovník je tu od toho, aby pomohl klientovi v rozhodnutí.
- ❧ Základní rysy jsou partnerství a posilování.

☞ Tento přístup staví na silných stránkách jednotlivce než na analýze nedostatků a snaží se ovlivňovat problémy na individuální úrovni.

- ☞ Studie, která podnítila vznik tohoto přístupu se jmenovala Brief and Extended Casework a vydala ji dvojice autorů v roce 1969 W. J. Reid a A. W. Shyne.
- ☞ Tato studie měla původně potvrdit, že dlouhodobá práce s klientem je efektivnější, ale ve skutečnosti se tento předpoklad nepotvrdil, ale ukázalo se, že krátkodobá individuální práce s klientem může být stejně efektivní.

Problémové okruhy, se kterými se sociální pracovníci setkávají

- ∞ Interpersonální konflikty
- ∞ Neuspokojení ze sociálních vztahů
- ∞ Problémy s formálními organizacemi
- ∞ Potíže v naplňování rolí
- ∞ Problémy vznikající v souvislosti se sociálními změnami
- ∞ Reaktivní emocionální úzkost
- ∞ Neadekvátní zdroje
- ∞ Potíže s chováním

Metoda a její realizace

- Příprava je zaměřena na ověřování mandátu sociálního pracovníka
- Vyjasňování klientových zájmů
- Dohoda o cílech
- Formulace a plnění úkolů
- Ukončení pomáhajícího vztahu, klient by měl vědět, jak dlouhá bude spolupráce se sociálním pracovníkem
- Testování efektivity úsilí

Antiopresivní přístupy (antidiskriminační)

- ✧ Namířené proti znevýhodňování a utlačování
- ✧ Předcházení výbušným sociálním problémům
 - ✧ Nelze popsat jednou definicí
- ✧ Genderová oprese, ethnocentrismus, ageismus, zdraví vůči nemocným

Tři imperativy

- ☞ **Spravedlnost** – oblast práva
- ☞ **Rovnost není stejnost**
- ☞ **Spoluúčast** – zapojení klienta

Čtvrtý

- **Uschopnění** (osvojení dovedností – nebere v úvahu širší kulturní a strukturální kontexty)
- **Zmocňování** jde dál – užití legitimní síly vůči diskriminaci a opresi

Typy přístupů

- Asimilační
- Liberalní pluralismus – princip rovných příležitostí
- Kulturní pluralismus – koexistence různých etnických skupin
- Strukturalismus – hledisko nerovnosti skupin může být žádoucí a oprávněné nebo je impulzem k vyrovnávání společenských rozdílů

Pedagogika osvobození

- ∞ Probuzení uvědomění (Paul Freire)
- ∞ Zmocňování lidí
- ∞ Kritické vědomí
- ∞ Společenský stav utlačovaných lidí – kultura ticha
- ∞ Nutnost dialogu – dialogická sociální práce
- ∞ Sociální pedagogika se zaměřuje na sociální a kulturní alfabetizaci – prohlubování vědomí vlastní kultury a nutnosti účasti na demokratickém a kolektivním utváření společnosti
- ∞ Bohužel je málo situací, kdy může vést sociální pracovník osvobozující dialog do osvobozující praxe
- ∞ Ale optimální pro dobu revoluce a po revoluci

Sociobiologie

- ❧ Darwinismus a sociální darwinismus – kdy je v pořádku, že slabší ustupují silnějším, případně na svou neschopnost doplácují nízkým postavením
- ❧ Darwinismem a jeho podobami se musí sociální práce zabývat, neboť jsou využívány při minimalizaci opatření narovnávání šancí
- ❧ Gen určuje chování jednotlivce
- ❧ Témata jako rozdíly mezi mužem a ženou v partnerství a rodičovství
- ❧ Rozvrstvení společnosti jako biologicky účelné zařízení

- ❧ Tato teorie vysvětluje lidské chování stejnými principy, jaké se využívají k vysvětlení chování zvířat (řada odpůrců)
- ❧ Mezi lidmi a některými savci se dají najít podobné projevy kultury
- ❧ SB se zabývá řadou institucí, včetně rodiny, náboženství a státu, jako prostředky zajišťující přežití.
- ❧ **Téma - solidarity, sociální parazitismus, agresivita, účastenské a podpůrné skupiny, rodičovské investice do dětí, altruismus tvrdého a měkkého jádra**

SB je podpořena množstvím empirických dokladů, **umožňuje porozumět hluboké biologické motivaci lidského chování, umožňuje reflektovat jeho ovlivňování**, vliv intervencí a opatření na chování lidí bude z hlediska této teorie tím úspěšnější, čím více se podaří ovlivnit poměr zisků a ztrát (Matoušek, 2013)

Kriminologické teorie

- ☞ Sledují, které faktory a skutečnosti hrají v genezi kriminality roli s cílem najít optimální řešení, jak kriminalitě předcházet nebo ji snižovat.
- ☞ Od druhé poloviny 18. stol., průkopník Beccaria publikace O zločinech a trestech (mj. vycházejí premisy, že člověk je obdařen rozumem, jeho vůle je svobodná a on je strůjcem svého osudu)
- ☞ Další vývoj, zejména pod vlivem pozitivismu – lidské chování je podmíněno faktory, které nejsou pod kontrolou jedince.

Další směry

- ❧ Francouzská kriminálněsociologická škola ovlivněná Lockem, Montesquieau, Rousseau...
- ❧ *„Každá společnost má takové zločince, jaké si zaslouží“* , *„Možná se zločinec rodí, ale zcela určitě se jím stává“* pokud jej vedou nepříznivé podmínky prostředí
- ❧ Lacassagne, Tarde, Goring..

Další oblasti zájmu (konec 20. a zač. 21. století)

- ❧ Procesy probíhající v rámci formální sociální kontroly kriminality – oficiální instituce
 - ❧ Stigmatizující vedlejší účinky
- ❧ **Výzkumy zaměřené na oběti zločinu a procesy její viktimizace**
- ❧ **Zapojování komunit, z kterých pochází pachatel nebo i oběť do prevence**
 - ❧ Výzkumy veřejného mínění
- ❧ **Výzkumy účinnosti aplikované sankční politiky**
 - ❧ Výzkumy latentní kriminality

Z toho vyplývající teorie

- ❧ U některých jedinců existuje více předpokladů ke zločinnosti, bez ohledu na sociální prostředí
- ❧ **Teorie zdůrazňující vliv nepříznivých faktorů**
 - ❧ Teorie formální kontroly kriminality
 - ❧ Postmoderní teorie současnosti

Ani tyto teorie nemusí zodpovědět, co hraje klíčovou roli při vzniku kriminality, ale představují utříděný systém poznatků

Teorie vazby a rozšířená teorie vazby

- ☞ Vztah jednotlivce k blízké, pečující osobě, z které čerpá základní pocit jistoty (Bowlby, 2010, 2012)
- ☞ Děti odloučené od rodičů, vazby na jiné osoby..
- ☞ Vazby dětí na matku dle Ainsworthové (1978)
- ☞ Jistá vazba, nejistá-vyhýbavá, nejistá-ambivalentní, nejistá – dezorganizovaná (poslední dle Mainové, projevy týraných dětí)
- ☞ Varianty vazeb mezi dospělými – bezpečná, úzkostně ambivalentní, závislá, odmítavá – nezávislá, odmítavá - ustrašená

- ☞ **Teorie vazby zdůvodňuje, proč je lepší vychovávat děti v rodinách než v ústavech.** Vysvětluje některé typy sociálního selhání jako důsledku psychické deprivace
- ☞ Inspirovala i některé terapeutické postupy.
- ☞ Terapeutické rodičovství – důležité pro SP, výchova náhradním rodičem

Rozšířená teorie vazby

Využitelná pro vysvětlování lidí v
konkrétních situacích,

ale i vodítko pro práci s klientem

Další teorie

∞ Teorie intuitivního
rodičovství

∞ Teorie adolescence

∞ Teorie adaptace ve stáří

Teorie osobní identity v pozdně moderní době

- ⌘ Bauman, Beck, Giddens, Ferguson...
- ⌘ Éra individualismu, racionalizace, funkční diferenciacie, nejistota, generalizace, transformace sociálních struktur....
- ⌘ Podle Baumana problémy s identitou vznikají, když selhávají tradiční sociální instituce a člověk vůči nim získal svobodu
- ⌘ Svoboda ho nutí vlastní identitu vytvořit
- ⌘ *Jaký je můj cíl? Jak mám žít? Jaké hodnoty tvořit?*

Teze od řady autorů

- ☞ Vedle tradičních autorit (náboženství, tradice), se objevuje **vliv médií**, popularizovaný svět expertních znalostí a další zdroje vědění o světě a životě.
- ☞ **Nežijeme projektem, ale mnoha projekty, jedinec stále musí volit a rozhodovat.**
- ☞ Žijeme v éře nepřehledných, neurčitých kulturních a sociálních hranic, mnoho lidí sdílí tuto zkušenost
- ☞ Nejdramatičtější příkladem individualizace je transformace rodiny
- ☞ Kritika modelu ženy v domácnosti.....atd.

- ❧ Proces individualizace je pozitivní, protože se otevřel vůči autonomii jedince, ale došlo k vzrůstu tlaku na samostatné zvládání života, sebeřízení a utváření vlastní identity, což mnozí lidé nezvládají.
- ❧ Právě sociální pracovníci mohou poskytovat podporu jedinci, aby se v mnohoznačných a nejasných podmínkách orientoval a reflexivně utvářel svůj život.

- ☞ SP se může stát prostorem, k němž dochází k reflexi morálních a existenciálních témat, na jejichž základě si člověk utváří postoj k životu a smrti a zvažuje cíle a plány.
- ☞ V SP podpora v rozhodování
- ☞ Od emancipace směrem k politice pro život.

Teorie sítí

- ❧ Lidé jsou chyceni v pavučině sociálních vztahů (Hardcastle, 2011)
- ❧ Sociální sítě jsou tvořeny uzly a vazbami, silnými a slabými.
- ❧ Mezi silnými vazbami vzniká sociální kapitál zajišťující svým členům nejnütnější oporu.
- ❧ Síťování jako podpora vytváření sítí (Gojová, 2007)
- ❧ Aplikace TS pomůže sociálním pracovníkům definovat problém, dále pak v rámci sítí najít řešení, pomoc a podporu.
- ❧ Mohou případně podporovat rozvíjení dalších sítí v rámci metod sociální práce
- ❧ Významné i ve výzkumu.

Teorie sociálního rozvoje

- ☞ Možnosti rozvinutí všestranného lidského společenství
- ☞ Koncepce zasahující nejen sociálně znevýhodněné skupiny
- ☞ Cíle sociálního rozvoje vyústily ve vydání tzv. Kodaňské deklarace (1995), světový summit OSN. **Potřeba vyrovnat se s chudobou, nezaměstnaností, sociálním vyloučením a nerovným postavením**

Klíčové koncepty podle Paynea (2005)

- ❧ Myšlenka pokroku jako žádoucího ideálu (ovšem vývoj současných západních civilizací je kritiky vnímán jako úpadek)
- ❧ Myšlenka intervence není zcela jednoznačná
- ❧ Úloha ekonomických faktorů
- ❧ Ideologická východiska
- ❧ **Cíle sociálního rozvoje jako změna celé společnosti nebo pouze ve vztahu k některým skupinám a jednotlivcům...**

Strategie podle Midgleye (2012)

- ∞ Individualistická
- ∞ Korporativní – neformální společenství občanů, ale i volené zástupce veřejnosti, změna jako společné dílo
- ∞ Systémové změny – zákony a normy

Příkladem metody, kde se uplatňují tyto a podobné strategie – **komunitní práce...rozvoj komunity**

Další teorie

- ❧ **Teorie sociálního konfliktu** (v SP spojené se zmocňování, proti diskriminaci, získání moci nad svým životem)
- ❧ **Teorie komunikativního jednání** (schopnost sociálního pracovníka vést dialog s klientem, rovnost v diskusi, plná akceptace klienta, někdy musí silou své profese zasáhnout do života klienta, dilema sociálního pracovníka)
- ❧ **Teorie společenské soudržnosti** (spojení s pojmy solidarita, lidská práva, možnost participace na politických rozhodnutích...)

Teorie multikulturalismu

∞ Ideál dobrého soužití
odlišných kultur

∞ V SP – schopnost sociálního
pracovníka pracovat na
rozhraní kultur – kulturní
kompetence a senzitivita

Sociálně ekologický model

Ekologická perspektiva

Osoba v situaci

**Vývojové cykly člověka
ve vztahu k prostředí**

**Ztěžování situace rodiny
nebo skupiny, která se
vyrovnává s vývojem a
prostředím**

∞ Ekologický model

Člověk v prostředí

Koncept sociální role

Vstup, výstup, styčná
plocha, adaptace,
zvládání,
interdependence
(vzájemná podpora)

Sociální ekologie

- ☞ Mikrosystém – vzorec aktivit, rolí a vztahů – př. rodina
- ☞ Mezosystém – vztahy mezi prostředími – škola x rodina, práce x rodina, atd.
- ☞ Exosystém – události ovlivňující osobu (sociální politika je ekosystémem rodiny)
- ☞ Makrosystém

Úvaha

- ❧ Význam lokálního prostředí
 - ❧ Silné sousedské vztahy
 - ❧ Silné rodinné vazby
 - ❧ Lokální sociální opory
 - ❧ Sociální vlivy
- ❧ Systémy sociálních opor

Fenomenologie v souvislosti se sociálně ekologickým přístupem

☞ Konstituování našeho
lidského přirozeného
světa

☞ Každodenní zkušenost

☞ Já a druzí

Sociální ekologie, metoda PIE – osoba v prostředí
(osoba ve svém světě)

Cílem je nabídnout sociálním pracovníkům srozumitelné výroky a výpovědi o sociálních rolích, environmentálních problémech, problémech zdraví, zdrojích klientových sil, rezervách a zásobách energie

Sociálním pracovníkům PIE poskytuje

- ☞ Společný jazyk k popisu klientových problémů v oblasti fungování
- ☞ Popis sociálních fenoménů jež by mohli vést k léčení, řešení, zmírňování
- ☞ Údaje k posouzení vhodnosti a potřebnosti služeb
- ☞ Mechanismus a prostředek pro jasnější komunikaci
- ☞ Objasnění místa terénní sociální práce

Sociální teorie

(sociální chování skupin, struktura a dynamika)

☞ Vyvěrá z každodenního života

☞ Z nespočetných rozhovorů a interakcí.

☞ Každý člověk je v podstatě teoretik (Gramsci)

☞ Rozdíl mezi zdravým rozumem a sociální teorií – dobře definované pojmy, analytické metody, třídění a objasnění debaty o cílech a problémech života společnosti

☞ Důležitost nestranných reakcí

☞ Spolehlivost pozorování – rozeznat od předsudků a stereotypů

☞ Odlišit nestranné postoje od slepé oddanosti

Sociální teorie a humanitní vědy

- ∞ Antropologie – věda o člověku – sociologické entografii, sociální struktury rozvinutějších společností
- ∞ Interakce mezi sociální teorií a historií
 - ∞ Zkoumání kultury – vysoká a lidová
- ∞ Sociální teorie a filozofie – sdílejí reflexní uvažování
- ∞ Sociální teorie a teologie – zájem o náboženství ve společnosti (zkoumání smyslu absolutního, transcendentního či nekonečného z hlediska sociální teorie nelze)

Feministická sociální teorie

☞ Ženy v klasické sociální teorii –
vyloučení žen ze sociálního prostoru
(vypozorovat v dílech Webera,
Durkheima, Simmela)

Ženy uzavřeny a zahlceny svou
tělesností, zatímco muži se nad ní
povznášejí a jsou definováni, určeni a
odlišeni jsou společenskostí.

Ženy a socializace

práce, reprodukce a sexualita

- ❧ Ženy jsou právoplatnými aktéry a účastní se všech klíčových aspektů života
- ❧ Třídní postavení žen je determinováno třídním postavením mužů – manželů, otců
- ❧ Sociologie práce se soustřed'ovala spíše na povolání spojována s muži
- ❧ Heterosexuality – mocenské vztahy, zdroj útlaku žen, vyobrazení ženy v médiích
- ❧ Muži jako aktivní, ženy jako pasivní sexuální objekt
- ❧ Zkoumání domácností – domácí je práce, nikoli naturalizovaná extenze ženskosti
- ❧ Ideál soutěživé mužnosti a domácí pečující ženskosti

Přístupy v SP – řada přístupů (časem se z nich mohou stát další teorie)

- ∞ Dramaturgický
- ∞ Aktivační
- ∞ Terapeutický
- ∞ Poradenský
- ∞ Administrativní
- ∞ Participativní
- ∞

V současnosti

- ❧ Sociální práce využila mnoho konceptů a teorií
 - ❧ Zvědečťování oboru - monografie Sociální diagnóza (1917)
- ❧ V průběhu 60.let 20 století obrovský rozmach v teoretickém myšlení SP
 - ❧ Společenská poptávka po SP
 - ❧ Pluralita teorií - snaha o jeden cíl
 - ❧ Hledání konceptu

Klasifikace teorií podle Howea

- ⌘ **Opraváři a prostředníci** (Teorie sociálních systémů, behaviorální, psychoanalýza)
- ⌘ **Hledači významů** (orientace na klienta, existencialisté)
- ⌘ **Podněcovatelé vědomí** (Antiopresivní přístupy, pedagogika osvobození, Feministická sociální práce)
- ⌘ **Revolucionáři** (radikální strukturalisté, např. marxisté)

Úvaha

- ❧ Končí období snah sjednocovat a formovat teoretický aparát SP jako soubor teorií, které lze ohraničit
- ❧ Zdůrazňování potřeby empirického, př. teoretického zdůvodňování praxe
- ❧ Variabilita a pluralita teorií SP
- ❧ Užití teorií z jiných disciplín
- ❧ Teoretické zázemí jako jeden ze zdrojů profesionální identity SP
- ❧ Není pouze jedna cesta
- ❧ Teorie nejsou jediným zdrojem, důležitá je i reflexní praxe

Definice sociální práce

„pomáhat tak, aby si klient dokázal pomoci sám“ poukazuje na obrovský vývoj sociální práce a přínosu teorie i praxe pro její efektivitu